

Beslut

Datum 2024-06-24

Dnr 2023:8098

Sida 1 (21)

Beslut

**efter kvalitetsgranskning av högstadiets undervisning om
kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer vid
Gäddgårdsskolan 7–9 i Arboga kommun**

Inledning

Skolinspektionen har med stöd av 26 kap. 19–20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Gäddgårdsskolan 7–9 avseende undervisningens kvalitet utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Granskningens syfte är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Granskningen omfattar skolornas arbete med att bland annat förebygga och bemöta intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism, homo- och transfobi samt hedersrelaterat våld och förtryck. Samtliga ämnen i högstadiet ingår i granskningen.

Skolinspektionen gör en samlad bedömning utifrån de kvalitetskriterier som tagits fram för granskningen (se bilaga 1). Om Skolinspektionen bedömer att ett utvecklingsarbete behövs för att höja verksamhetens kvalitet inom något område anges ett utvecklingsområde. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs då också av huvudmannen. I bilaga 2 återfinns granskningens författningsstöd.

Skolinspektionen besökte Gäddgårdsskolan 7–9 den 7 maj 2024. Besöket genomfördes av utredarna Anna-Carin Kostic och Ewa Mölleryd.

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Bedömningarna i detta beslut grundar sig på:

- Två gruppintervjuer med elever
- Två gruppintervjuer med lärare
- En intervju med rektorn
- Dokument som begärts in från huvudmannen och skolan.

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens tjänsteanteckning från besöket för faktakontroll.

De samlade iakttagelserna från de skolor som har ingått i granskningen kommer att presenteras i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. Rapporten är planerad att publiceras våren 2025 och utgör en del av Skolinspektionens regeringsuppdrag om att granska skolornas arbete med det nya kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer.

Beslut

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Gäddgårdsskolan 7-9 i Arboga kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i låg utsträckning** utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Rektorn behöver inleda ett utvecklingsarbete inom följande delar:

- utforma undervisningen inom kunskapsområdet så att alla elever får en helhetsbild och möjlighet till fördjupning i lärandet
- arbeta med inslag i undervisningen som ger eleverna möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till hedersproblematik samt inslag som utvecklar ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Gäddgårdsskolan 7-9 i Arboga kommun uppfyller de framtagna kvalitetskriterierna inom området i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer **i låg utsträckning** utformas för att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Rektorn behöver inleda ett utvecklingsarbete inom följande delar:

- utveckla adekvata strategier för att skapa ett tillitsfullt klassrumsklimat där alla elever inkluderas och involveras
- integrera frågor om intolerans, destruktiva jargonger och normer i undervisningen
- gör eleverna delaktiga i utformningen av undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer

Uppföljning

Huvudmannen ska senast **den 22 januari 2025** redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till

kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2023:8098) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömning

Sammanfattning

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i låg utsträckning utformas för att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck.

Granskningen av återkommande, aktuell och fördjupad undervisning visar att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer är återkommande i flera ämnen. Den är till viss del uppdaterad men möjligheten till fördjupning inom kunskapsområdet är begränsad. Vidare framgår att besök av externa aktörer är fristående inslag som inte har koppling till undervisningen om kunskapsområdet.

Granskningen av ämnesintegrerad undervisning visar att sexualitet, samtycke och relationer blir en del i flera olika ämnen samt att lärarna arbetar aktivt med frågorna. Det saknas dock en helhetsbild. Lärarna samverkar inte på ett organiserat eller strukturerat sätt med varandra, vilket gör att det saknas en medvetenhet kring hur undervisningen kan fördjupa eller bredda kunskapsområdet.

Granskningen av kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut visar att undervisningen ger eleverna möjligheter att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön men sällan till hedersförtryck. Eleverna får till viss del utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang. Undervisningen bidrar till att utveckla förmågan att leva sig in i och förstå andra människors situation och erfarenheter. Undervisningen förmedlar även betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke.

Skolinspektionen bedömer att undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer i låg utsträckning utformas för att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter.

Granskningen av ett öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat visar att det i viss mån saknas medvetna strategier i undervisningen för att alla elever oavsett kön ska kunna reflektera och samtala. Granskningen visar också att det saknas en samsyn i klassrummet om hur arbetet med sexualitet, samtycke och relationer ska fungera. Däremot verkar lärarna för att undervisningen ska ha ett innehåll som gör att alla elever oavsett könsidentitet och sexuell läggning känner sig inkluderade.

Granskningen av bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger visar att det finns rutiner för att bemöta intolerans, destruktiva jargonger och normer men att sådana frågor inte fördjupas i undervisningen.

Granskningen av elevdelaktighet visar att lärarna inte gör eleverna delaktiga i planering, genomförande och utvärdering av undervisningen utifrån kunskapsområdet.

Nedan framgår vad som ligger till grund för Skolinspektionens bedömning inom respektive område.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

Här bedöms:

- Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning
- Ämnesintegrerad undervisning
- Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Undervisningen är återkommande och i viss mån aktuell men ger inte eleverna möjlighet till fördjupning

Granskningen visar att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer är återkommande i undervisningen under samtliga tre år på högstadiet.

Undervisningen är i viss mån relevant, däremot är elevernas möjligheter till fördjupning begränsade.

Av lärarintervjuer framgår att lärarna behandlar moment i undervisningen som knyter an till kunskapsområdet regelbundet i olika ämnen och olika årskurser exempelvis genom den litteraturläsning som ingår i samtliga årskurser i undervisningen i svenska och engelska. I årskurs 8 arbetar eleverna med jämställdhet i hem- och konsumentkunskap och i de samhällsvetenskapliga ämnena tar lärarna exempelvis upp hur kvinnans roll i samhället sett ut i ett historiskt perspektiv. I undervisningen i biologi lyfts könsidentitet, normer och samtycke. Frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck tas upp i svenska, samhällskunskap och biologi vid olika tillfällen i högstadiet. Eleverna uppger dock i intervju att undervisningen inom kunskapsområdet är grundläggande, att den sällan går på djupet och att de vill lära sig mer. Undervisningen knyter sällan an till det som eleverna har lärt sig tidigare i högstadiet. Även lärare säger att undervisningen inte fördjupas på det sätt som de skulle önska.

Vidare framgår av granskningen att undervisningen i viss mån är uppdaterad och relevant med hänsyn till utvecklingen inom kunskapsområdet. I lärarintervjuer framkommer att de kontinuerligt uppdaterar läromedlen. Lärarna följer också nyhetsrapporteringen för att fånga upp aktuella samhällsfrågor att ta upp och reflektera över i undervisningen. Lärarna har exempelvis tagit upp med eleverna att riksdagen röstat ja till en ny lag om att det ska bli enklare att ändra juridiskt kön. Lärarna har även diskuterat den så kallade "snippadomen" och abortfrågan i USA med eleverna. Däremot framkommer i elevintervjuerna att det endast är i vissa klasser som eleverna får utrymme för reflektion kring sådana frågor. Det framkommer också i elevintervjuerna att vissa lärare brukar fånga upp och lyfta in aktuella frågor utifrån ett elevperspektiv i undervisningen. Enligt eleverna är det dock inte så i alla klasser.

Såväl lärare som elever säger att elevhälsan inte är en del av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Både lärare och elever berättar att eleverna besöker ungdomsmottagningen i årskurs 8 och att ungdomsmottagningen besöker skolan var tredje vecka. Dessa besök är dock inte en del i lärarnas planering och är inte en del i den ordinarie undervisningen, utan handlar mer om att eleverna ska få information om vad ungdomsmottagningen gör samt vid vilka situationer eleverna kan vända sig till dem.

Ämnesintegrerad undervisning

Sexualitet, samtycke och relationer är en del i flera ämnen men undervisningen ger inte eleverna en helhetsbild

Granskningen visar att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer förekommer i olika ämnen, men att lärarna inte samordnar sin undervisning så att de kan belysa dessa frågor genom perspektiv från olika ämnen.

I lärarintervjuer framkommer att lärarna i olika ämnen tar upp olika innehåll inom kunskapsområdet. Både lärare och elever ger exempel på inslag i respektive ämne, exempelvis empati i biologin, samtycke i de samhällsorienterade ämnena och olika relationers påverkan på individen via litteraturen i svenska och engelska. I lärarintervjuerna framkommer dock att lärarna planerar sin egenundervisning utifrån kunskapsområdet. I elevintervjuerna framkommer att lärarna i svenska och de samhällsorienterade ämnena samarbetat i ett projekt om medier i årskurs 8. I övrigt framkommer inga exempel på ämnesövergripande arbete, gemensamma temaarbeten eller projekt inom kunskapsområdet. Lärarna upplever att det inte finns tid till samarbete och att olika lektionsinnehåll konkurrerar om tid i undervisningen.

Av granskningen framkommer vidare att lärarna inom sina respektive ämnen tar upp både fakta och värdegrund. Exempelvis säger lärarna i de samhällsorienterade ämnena att de utgår från värdegrunden men att de sedan

bygger på med fakta i undervisningen. I hem- och konsumentkunskap arbetar eleverna både med fakta och värdegrund när de arbetar med jämställdhet.

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Undervisningen ger eleverna möjligheter att kritiskt granska makstrukturer kopplade till kön, men sällan till hedersproblematik

Granskningen visar att undervisningen ger eleverna möjligheter att undersöka olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt och hur dessa kan påverka människors livsvillkor. Eleverna får dock inte möjlighet att kritiskt granska makstrukturer kopplade till hedersrelaterat våld och förtryck. Dessutom visar granskningen att eleverna får vissa möjligheter att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang.

Eleverna berättar att de har arbetat med normer om vad som är kvinnligt och manligt i det värdegrundsprojekt som de har under höstterminen i årskurs 7. Sådana inslag har också varit en del av undervisningen i ämnet biologi. Lärarna i de samhällsorienterade ämnena berättar att olika perspektiv på vad som är manligt och kvinnligt är en del i undervisningen i samband med att de arbetar med arbetsliv och arbetsmarknad. Exempelvis lyfter de då bland annat föreställningar om manliga och kvinnliga yrken, utbildningsnivåer bland kvinnor och män, hur lönebildningen ser ut samt vilka befattningar som innehas av kvinnor och män. Läraren i biologi berättar att hen genomför en arbetsuppgift där eleverna får prova på att vara ett annat kön som de sedan följer upp med efterföljande diskussion. Läraren i engelska berättar att de arbetat med ett tema om generationer och att de då samtalat kvinnors roll i ett historiskt perspektiv.

Lärarna berättar att inslag som rör hedersproblematik framförallt ingår i de samhällsorienterade ämnena. Exempelvis har de pratat om könsstämpning, ett uppmärksammat fall om hedersrelaterat våld och förtryck samt heder inom olika religioner. En lärare berättar även att de har läst en roman som tar upp olika perspektiv på hedersproblematik. Däremot säger läraren att det inte går att läsa just den boken med alla klasser och att det generellt inte går att arbeta med hedersproblematik i vissa klasser. En annan lärare uppger att hen skulle vilja ha mer kompetensutveckling om vad hedersproblematik innebär. Några elever säger att de har fått se på en film som handlade om hedersproblematik och att de då bland annat berörde att hedersproblematik kan omfatta både pojkar och flickor. Andra elever säger att de berörde området i undervisningen i samhällskunskap, men att det var kortfattat och inte så tydligt och fördjupat.

En lärare berättar att de arbetar med medier i årskurs 8 och att de då tittar på hur kvinnor och män sexualiseras i exempelvis reklam. Läraren följer upp detta med eleverna i årskurs 9. Enligt läraren får eleverna läsa texter som bland annat handlar om sex, men att det är svårt att ta upp ämnet pornografi i undervisningen.

Läraren i biologi berättar att hen berör pornografi i undervisningen men att det är problematiskt då skolan saknar läromedelsstöd. Eleverna berättar att de inte har arbetat med sexualiserade bilder i medier i undervisningen i något ämne.

Undervisningen bidrar till att utveckla förmågan att leva sig in i och förstå andra människors situation och erfarenheter samt betydelsen av samtycke

Granskningen visar att undervisningen ger eleverna möjligheter att lära sig om och reflektera kring relationer och vad samtycke kan innebära i olika situationer.

Lärarna berättar att eleverna får arbeta med andra personers situation och erfarenheter i olika sammanhang och att värdegrundsarbetet utgår ifrån ett sådant perspektiv. Läraren i de samhällsorienterande ämnena uppger exempelvis att eleverna ofta får arbeta med perspektivbyte utifrån ett socialt, ekonomiskt, könsrelaterat eller historiskt perspektiv. Enligt läraren i biologi arbetar de också med hur goda relationer ser ut och berättar att eleverna både får diskutera och skriva om ämnet. Även läraren i idrott och hälsa uppger att hen i undervisningen arbetar med hur trygga relationer ser ut.

Även eleverna berättar att de i undervisningen har fått arbeta med det relationella människor emellan. I biologin har de exempelvis fått arbeta med och diskutera vad empati innebär utifrån olika perspektiv, bland annat för att se hur man kan reagera i olika situationer. Teman som kärlek och vänskap har även ingått i exempelvis religionskunskapen då eleverna arbetat med etik och moral och i svenska i samband med litteraturläsning. Enligt eleverna har även frågeställningar om hur en bra relation ser ut och hur svartsjuka kan påverka en relation ingått i undervisningen.

Av lärar- och elevintervjuer framgår att samtycke varit en del i undervisningen i framför allt biologi. Lärarna berättar att de arbetar utifrån ett framtage skolmaterial med olika "case" som rör sexualbrott. Eleverna berättar att de bland annat har fått se en film om samtycke som de följt upp med efterföljande diskussion. De har även fått reflektera över samtycke i ett skriftligt arbete samt arbetat med den juridiska aspekten av samtycke. Såväl elev- som lärarintervjuer visar att undervisningen om samtycke är återkommande under åren i högstadiet.

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

Här bedöms:

- Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat
- Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger
- Elevdelaktighet

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Det saknas i viss mån medvetna strategier och förhållningssätt i undervisningen för att alla elever oavsett kön ska kunna reflektera och samtala

Granskningen av ett öppet och tillitsfullt klassrumsklimat visar att undervisningen inte äger rum utifrån former som gör att alla elever oavsett könsidentitet ska kunna samtala och reflektera.

Lärarna ger i intervjuer några enstaka exempel på hur de arbetar med att skapa trygghet i klassrummet för att alla elever ska komma till tals. Exempelvis kan eleverna först få reflektera enskilt, sedan diskutera i par för att sedan lyfta diskussionen i helklass. Ibland kan lärarna också låta eleverna diskutera i mindre grupper. Lärarna berättar att det finns elever och klasser som inte är trygga och att det kan vara svårt att ha diskussioner i helklass i sådana klasser. En del klasser är även tysta och utmärks av elever som indirekt styr klassen, vilket innebär att eleverna inte får tycka olika än ledaren. Lärarna säger också att det finns frågor till exempel frågor om sex som är svåra att prata om med vissa elever. Enligt lärarna finns det ett dilemma i att lyfta sådana frågor i klasserna när det finns elever som är drabbade av just det de ska prata om, till exempel könsstämpning. Intervjuade lärare är dock överens om att inte undvika frågor, samtidigt som de ger få exempel på hur de kan hantera dessa svårigheter i klassrummet. En lärare säger exempelvis att det i förväg går att förbereda eleverna på att man ska prata om en känslig fråga. En annan lärare säger att samtal med eleverna om litteratur, med fokus på textens innehåll och resonemang kring händelser i romanen i stället för det privata, gör att samtalen blir mindre laddade. Eleverna berättar att läraren i biologi uppmuntrar eleverna att diskutera och ha en egen åsikt. De får också arbeta med frågor som inte har ett givet svar i bland annat biologiundervisningen. Samtidigt uppger eleverna att det finns ämnen där lärarna stävjar diskussionen.

I intervjuerna med eleverna framkommer att det finns elever som har sagt homofoba och nedsättande kommentarer i samband med undervisning om kunskapsområdet. Eleverna säger att lärarna säger till om de hör kommentarerna,

men att de annars inte gör så mycket. Framför allt flickorna i en klass berättar att det finns pojkar i deras klass som inte följer lärarnas tillrättavisningar men att lärarna inte gör så mycket åt det.

Av intervjuer med lärare och elever framgår att det finns generella regler om hur man ska bete sig i klassrummet. Däremot saknas särskilda förhållningssätt för undervisningen inom kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer vilket försvårar för eleverna att dela med sig av tankar och reflektioner. Det finns ingen samsyn i klassrummet kring hur arbetet med sexualitet, samtycke och relationer ska fungera.

Undervisningen synliggör och utmanar begränsande normer

Granskningen visar att lärarna verkar för att undervisningen om kunskapsområdet ska ha ett innehåll som gör att alla elever oavsett könsidentitet och sexuell läggning känner sig inkluderade.

I såväl lärar- som elevintervjuer framkommer att undervisningen är normmedveten och behandlar frågor om könsidentitet i ett bredare perspektiv. Lärarna berättar att flera ämnen berört exempelvis olika könsidentiteter och sexuella läggningar. Lärarna i engelska och svenska berättar att eleverna läst romaner och olika slags texter med karaktärer med olika könsidentiteter och att de fått diskutera hur det kan begränsa människors handlingsutrymme. Läraren i svenska säger att hen ser läsning av olika texter som ett sätt att presentera olika sätt att tänka. Även i biologiundervisningen arbetar eleverna med könsroller, normer och identitet genom att bland annat se filmer, läsa i kursboken och ha diskussioner. Eleverna gör dessutom ett arbete i årskurs 8 om sociala relationer där eleven utgår från sig själv och tar upp frågor som exempelvis identitet. En lärare i de samhällsorienterande ämnena berättar att hen arbetar med att medvetandegöra eleverna om strukturer och vad som har format samhället historiskt, bland annat genom att lyfta olika perspektiv såsom allas lika värde.

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Det finns rutiner för att bemöta intolerans men frågorna fördjupas inte i undervisningen

Granskningen visar att det finns rutiner på skolan för hur utspel för intolerans eller destruktiva jargonger och normer ska bemötas. Däremot tar lärarna generellt inte tillfället i akt att behandla sådana utspel inom ramen för undervisningen i sexualitet, samtycke och relationer.

Eleverna berättar att lärarna säger till de elever som uttrycker nedsättande ord eller har ett hårt språkbruk i frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Enligt eleverna hör och ser dock lärarna inte allt. Några elever berättar att det finns pojkar som kan uttrycka sig kränkande mot andra elever, att lärarna

markerar mot dessa pojkar men att det inte får pojkarna att upphöra. Det framkommer även i intervju med andra elever att det finns pojkar som går över gränsen kring vad som är godtagbart.

Av lärarintervjuer framgår att det finns en rutin som lärarna ska följa ifall någon elev inte delar de värden som läroplanen anger. Enligt lärarna innebär rutinen att läraren först ska ha enskilda samtal med eleven och därefter ska föräldrar, trygghetsteam och rektor kopplas in. Lärarna säger att de om möjligt även försöker samtala om det i helklass, även om det handlar om sådant som kan uppfattas som småsaker. Av lärarintervjuer framgår att lärarna är medvetna om att det finns homofoba tendenser i vissa klasser och att de bemöter det genom att påminna eleverna om att visa respekt. Samtidigt uppger lärarna att de tycker att det är svårt och de fångar inte upp och fördjupar frågor om uttryck för intolerans eller destruktiva jargonger i undervisningen, exempelvis homofobiska uttryck.

Elevdelaktighet

Undervisningen utgår inte från elevernas frågor, perspektiv och delaktighet

Granskningen visar att lärarna inte arbetar aktivt för att göra eleverna delaktiga i undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer.

Det framkommer i lärarintervjuer att det är lärarna som planerar undervisningen och att det finns få möjligheter för eleverna att påverka innehållet. Lärarna säger att de bestämmer innehållet i undervisningen, men att de gör anpassningar utifrån den grupp de har och vad den gruppen behöver. Lärarna säger också att de inte frågar eleverna om deras erfarenheter och behov i undervisningen men att det ändå framgår via de kommentarer och frågor eleverna tar upp. Eleverna uppger att de inte har fått påverka undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer och att lärarna inte knyter an till deras intressen och önskemål.

I lärarintervjuerna framkommer att det varierar i vilken omfattning de utvärderar undervisningen. En lärare berättar exempelvis att hen utvärderar undervisningen några gånger per år men att det inte finns någon strategi för det. En annan lärare nämner att hen utvärderar undervisningen i perioder och att hen i början av läsåret låtit eleverna fylla i en glad eller ledsen gubbe. Vid lärarintervjuerna framkommer inga tydliga konkreta exempel på att eleverna deltagit i någon utvärdering av undervisningen inom kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Eleverna bekräftar detta och säger att de inte har utvärderat undervisningen inom kunskapsområdet.

Identifierade utvecklingsområden

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- utforma undervisningen inom kunskapsområdet så att alla elever får en helhetsbild och möjlighet till fördjupning i lärandet

Läroplanen anger att rektorn har ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen. I läroplanen framgår det även att rektorn har ett särskilt ansvar för att undervisningen i olika ämnesområden samordnas så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet.¹ Läroplanen anger också att läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.²

Av granskningen framkommer att undervisningen inom sexualitet, samtycke och relationer är återkommande i flera ämnen och till viss del aktuell men att möjligheten till fördjupning inom kunskapsområdet är begränsad. Lärare arbetar visserligen aktivt med frågorna men samverkar inte på ett organiserat eller strukturerat sätt med varandra. Det gör att det saknas en helhetsbild och en medvetenhet kring hur undervisningen kan fördjupa eller bredda kunskapsområdet. När skolan bjuder in externa aktörer som exempelvis ungdomsmottagningen är det inte en integrerad i undervisningen om kunskapsområdet i syfte att fördjupa undervisningen. Genom att lärarna samverkar och har kännedom om vad andra lärare undervisar om och förhåller sig till det kan de närma sig kunskapsområdet tillsammans med kollegor och skapa en helhet för eleverna och ge dem möjlighet till fördjupning i ämnet.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärarna förutsättningar att samordna olika ämnesområden så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som helhet i undervisningen. Skolverket har material som kan användas i detta [Skolverket Stöd-i-arbetet/sexualitet-samtycke-och-relationer-i-undervisningen](#)

¹ Lgr22, avsnitt 2.8 *Rektorns ansvar*.

² Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper Riktlinjer*.

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- arbeta med inslag i undervisningen som ger eleverna möjlighet att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till hedersproblematik samt inslag som utvecklar ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier

Läroplanen anger att skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.³

Av granskningen framgår att undervisningen i begränsad utsträckning ger eleverna möjligheter att få kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck. Vidare framgår att undervisningen till viss del ger eleverna möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till framställningar av relationer och sexualitet i olika medier i olika sammanhang, dock sällan i pornografi. Genom att ge eleverna kunskaper om maktstrukturer som rör kön och hedersrelaterat våld och förtryck och genom att arbeta med inslag som ger eleverna möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till framställningar av relationer och sexualitet i olika medier och sammanhang kan undervisningen bidra till främjande arbete mot våld i ungas partnerrelationer.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärare förutsättningar att utveckla undervisningen så att ett kritiskt förhållningssätt integreras i undervisningen om kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. Arbetet med att motverka hedersrelaterat våld och förtryck behöver ske systematiskt och vara en del av skolans jämställdhetsarbete. För att lärarna både ska kunna upptäcka utsatthet hos eleverna och behandla frågorna i undervisningen behöver lärarna ha kunskaper inom området. Skolverket har material som kan användas i detta, se [Skolverket Stöd-i-arbetet Sexualitet samtycke och relationer](#) och [Skolverket Publikationsserier 2021 hedersrelaterat våld och förtryck](#)

Undervisningens bidrag utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom följande:

³ Lgr 22, avsnitt 1 *Skolans värdegrund och uppdrag Skolans uppdrag*.

- utveckla adekvata strategier för att skapa ett tillitsfullt klassrumsklimat där alla elever inkluderas och involveras

I läroplanen anges att läraren ska öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem. Vidare ska läraren synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter samt hur könsmönster kan begränsa egna livsval och livsvillkor. Läraren ska planera och genomföra undervisningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Läraren ska också uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av diskriminering och kränkande behandling. Tillsammans med eleverna ska läraren utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen.⁴

Av granskningen framkommer att lärarna inte har ett aktivt och medvetet arbete för att se till att både pojkar och flickor vågar och vill delta i samtal inom ramen för undervisningen. Framför allt beror det på att eleverna ges få möjligheter till fördjupade samtal utifrån öppna frågor om sexualitet, samtycke och relationer i undervisningen. Vidare framkommer att lärarna inte alltid fångar upp och fördjupar känsliga frågor till undervisningen. Genom att synliggöra och motverka könsmönster som begränsar elevers lärande, val och utveckling kan undervisningen utvecklas. Skolans verksamhet ska vila på en demokratisk grund och respektera människors lika värde. I det arbetet är ett aktivt jämställdhetsarbete en del. Genom att planera för en undervisning där eleverna får reflektera kan lärarna skapa ett öppet förhållningssätt som sätter grunden för att såväl flickor som pojkar vill och vågar yttra sig. Detta kan i sin tur öka eleverna handlingsutrymme och stärka deras demokratiska kompetens.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärare förutsättningar att verka för ett tillitsfullt klassrumsklimat när undervisningen rör sexualitet, samtycke och relationer. Det handlar om att inkludera och involvera alla elever, även elever som vanligtvis inte tar till orda i klassrummet. Det kan också handla om att lärarna har funktionella regler för diskussioner och samvaron i klassrummet och hur eleverna ska uppträda när de inte är överens. Skolverket har material som kan användas i detta, se [Skolverket Stöd-i-arbetet Regler-och-förväntningar-på-elever-i-undervisningen](#) och [Skolverket Stöd-i-arbetet Aktivt-jämställdhetsarbete-i-skolan](#)

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

⁴ Lgr 22, avsnitt 2.1 Normer och värden, Riktlinjer

- integrera frågor om intolerans, destruktiva jargonger och normer i undervisningen

I läroplanen anges att skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering som har samband med kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling. Alla sådana tendenser ska aktivt motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser.⁵

Av granskningen framkommer att lärarna inte fångar upp och fördjupar frågor om uttryck för intolerans eller destruktiva jargonger i undervisningen, såsom homofobiska uttryck. Genom att också arbeta aktivt med ett främjande och förebyggande arbete för jämställdhet kan skolan bidra till exempelvis elevers kunskaper om sina rättigheter, stärka elevernas förmåga att värna sin kroppsliga integritet gentemot vuxna och andra elever, och att lära sig att sätta ord på känslor och upplevelser.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn verkar för att både skolans utbildning och undervisning ska präglas av värdegrundsperspektiv. Inom ramen för undervisningen behöver frågor som rör jämställdhet och mänskliga rättigheter behandlas och fördjupas. Genom det systematiska kvalitetsarbetet finns möjligheten till ett kontinuerligt och aktivt arbete. Skolverket har material som kan användas i detta, se [Skolverket Leda-jämställdhetsarbete](#) samt [Skolverket Publikationsserier 2022 Främja förebygga upptäcka och åtgärda](#)

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen att undervisningen behöver utvecklas inom området enligt följande:

- gör eleverna delaktiga i utformningen av undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer

I läroplanen anges att det inte är tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja

⁵ Lgr 22, avsnitt 1 *Skolans värdegrund och uppdrag, Förståelse och medmännisklighet*

kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.⁶

Av granskningen framkommer att lärarnas arbetssätt inte gör eleverna delaktiga i planering, genomförande eller utvärdering av undervisningen om kunskapsområdet om sexualitet, samtycke och relationer. Genom att fånga upp elevernas tankar och ge dem möjlighet att vara delaktiga i planeringen av moment och utvärderingar av undervisningen kan läraren få en grund för att kunna anpassa innehållet och därmed de frågor och funderingar som är relevanta för eleverna gällande kunskapsområdet.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn ger lärarna förutsättningar att arbeta med att höja undervisningens kvalitet gällande elevernas delaktighet och inflytande. Exempelvis kan lärare ta reda på i vilka ämnen kunskapsområdet behandlas, vad eleverna kan utifrån kunskapsområdet och planerade arbetsmoment, elevernas frågor och funderingar samt vilka perspektiv och med vilken fördjupning som kan vara relevant. Skolverket har material som kan användas i detta, se [Skolverket Stöd-i-arbetet Sexualitet-samtycke-och-relationer Framgångsfaktorer i undervisningen](#)

På Skolinspektionens vägnar

Beslutet har fattats av Indra Kullenberg, beslutsfattare.

Föredragande i ärendet har varit utredare Anna-Carin Kostic. I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredarna Ewa Mölleryd och Marcus Rönnegård deltagit.

⁶ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Rättigheter och skyldigheter*.

Bilaga 1: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Granskningens syfte

Syftet är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning utifrån valda delar av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer. I granskningen bedöms kvaliteten på undervisningen i förhållande till Skolinspektionens kvalitetskriterier.

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen satt upp i granskningen inom det granskade området, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet. Inom granskat område bedöms om skolan uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning.

Frågeställning 1

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att ge eleverna kunskaper om och förmåga att kritiskt granska maktstrukturer kopplade till kön samt hedersrelaterat våld och förtryck?

Kvalitetskriterier

Återkommande, aktuell och fördjupad undervisning

Ämnesintegrerad undervisning ger eleverna en helhetsbild

Kritiskt förhållningssätt och förmåga att fatta egna beslut

Frågeställning 2

I vilken utsträckning bidrar undervisningen utifrån kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till att stärka elever i att göra medvetna och självständiga val såväl som att utveckla förståelse för egna och andras rättigheter?

Kvalitetskriterier

Öppet förhållningssätt och tillitsfullt klassrumsklimat

Bemötande och insatser som hävdar de värden som läroplanen anger

Elevdelaktighet

Bilaga 2: Författningsstöd

Skolinspektionens granskning ska avse den granskade verksamhetens kvalitet i förhållande till mål och andra riktlinjer.⁷

Av skollagen framgår att utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på.⁸ Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare.⁹

Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor.¹⁰ Att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande demokratiska värderingar innebär att det måste finnas kunskap hos såväl lärare och annan personal som hos elever om vad dessa värderingar och rättigheter innebär och hur de kan förverkligas.¹¹

Vad gäller elevhälsans roll framgår det av skollagen att den främst ska vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. Elevhälsans arbete ska bedrivas på individ-, grupp- och skolenhetsnivå och ske i samverkan med lärare och övrig personal.¹²

Av läroplanens inledande delar framgår att skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Utbildningen ska präglas av öppenhet och respekt för människors olikheter. Det framgår vidare att alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling aktivt ska motverkas. Intolerans, förtryck och våld, till exempel rasism, sexism och hedersrelaterat våld och förtryck, ska förebyggas och bemötas med kunskap och aktiva insatser. Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en

⁷ 26 kap. 20 § skollagen (2010:800).

⁸ 1 kap. 4 § skollagen.

⁹ 1 kap. 4 § skollagen.

¹⁰ 1 kap. 5 § skollagen.

¹¹ Proposition 2009/10:165, *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*, s. 634.

¹² 2 kap. 25 § skollagen.

trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar.¹³

Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla som verkar i skolan ska hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i läroplanen och ta klart avstånd från det som strider mot dem.¹⁴

Skolan ska aktivt och medvetet främja elevernas lika rättigheter och möjligheter, oberoende av könstillhörighet. Skolan har också ett ansvar för att synliggöra och motverka könsmönster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Hur skolan organiserar utbildningen, hur eleverna blir bemötta samt vilka krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan ska därför organisera utbildningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans samt prövar och utvecklar sin förmåga och sina intressen med samma möjligheter och på lika villkor oberoende av könstillhörighet.¹⁵

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.¹⁶

Skolan ska aktivt verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för flickor och pojkar, kvinnor och män. I enlighet med grundläggande värden ska skolan också främja interaktion mellan eleverna oberoende av könstillhörighet. Genom utbildningen ska eleverna utveckla en förståelse av hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska könsmönster och hur de kan begränsa människors livsval och livsvillkor. Skolan har ett ansvar för att eleverna återkommande under skolgången får möta frågor som rör sexualitet, samtycke och relationer. Utbildningen ska därigenom främja alla elevers hälsa och välbefinnande samt stärka deras förutsättningar att göra medvetna och självständiga val. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna

¹³ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Förståelse och medmänsklighet.*

¹⁴ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Saklighet och allsidighet.*

¹⁵ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning.*

¹⁶ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Rättigheter och skyldigheter.*

och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke. I utbildningen ska maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck kritiskt granskas. Eleverna ska även ges möjlighet att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till hur relationer och sexualitet framställs i olika medier och sammanhang, bland annat i pornografi.¹⁷

I läroplanens andra del om övergripande mål och riktlinjer framgår att skolan aktivt och medvetet ska påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling i olika sammanhang.¹⁸ Avseende skolans mål uttrycks bland annat följande. Att varje elev ska kunna göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter. Att varje elev respekterar andra människors egenvärde samt deras kroppsliga och personliga integritet, tar avstånd från att människor utsätts för våld, förtryck, diskriminering och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa andra människor.¹⁹ Alla som arbetar i skolan ska i sin verksamhet bidra till att skolan präglas av jämställdhet och solidaritet mellan människor och att eleverna interagerar med varandra oberoende av könstillhörighet. Vidare ska alla som arbetar i skolan aktivt motverka diskriminering och kränkande behandling av individer eller grupper samt visa respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt och normmedvetet förhållningssätt.²⁰

Läraren ska klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet. Vidare ska läraren öppet redovisa och diskutera skiljaktiga värderingar, uppfattningar och problem. Läraren ska synliggöra och med eleverna diskutera hur olika föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter samt hur könsmönster kan begränsa egna livsval och livsvillkor. Undervisningen ska av läraren planeras och genomföras så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet. Läraren ska tillsammans med eleverna utveckla regler för arbetet och samvaron i den egna gruppen.²¹

Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på

¹⁷ Lgr 22 avsnitt 1, *Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag.*

¹⁸ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden.*

¹⁹ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Mål.*

²⁰ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer.*

²¹ Lgr 22, avsnitt 2.1 *Normer och värden, Riktlinjer.*

kunskaper och etiska överväganden samt har fått kunskaper inom området sexualitet, samtycke och relationer samt om hedersrelaterat våld och förtryck.²²

Läraren ska ta hänsyn till varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen. Läraren ska också organisera och genomföra arbetet så att eleven får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang samt får möjligheter att arbeta ämnesövergripande.²³

Avseende elevernas ansvar och inflytande anges i läroplanen bland annat att läraren ska svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad. Läraren ska verka för att eleverna oberoende av könstillhörighet får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen och även planera och utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna.²⁴

Vad gäller rektorns ansvar framgår av läroplanen att rektor har inom givna ramar ett särskilt ansvar för att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer samt kunskaper om hedersrelaterat våld och förtryck behandlas återkommande i utbildningen.²⁵

Läroplanen innehåller kursplaner för varje ämne.²⁶ Kursplanerna består av syfte och centralt innehåll samt kompletteras av betygskriterier eller kriterier för bedömning.

²² Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper, Mål*.

²³ Lgr 22, avsnitt 2.2 *Kunskaper Riktlinjer*.

²⁴ Lgr 22, avsnitt 2.3 *Elevernas ansvar och inflytande, Riktlinjer*.

²⁵ Lgr 22, avsnitt 2.8 *Rektorns ansvar*.

²⁶ Lgr 22, avsnitt 5. *Kursplaner*.